

## اعجاز تربیتی امام سجاد(ع) با دعا



حجت الاسلام والمسلمین مرضی وافی  
مدیر بنیاد بین المللی صحیفه سجادیه

امام سجاد(ع) بعد از واقعه عاشورا و در آن خفقان اجتماعی، نهضت علمی فرهنگی را در پیش گرفتند که مهم ترین بعد آن، تکیه امام بر قالب دعا بود که بخشی از آن در «صحیفه کامله سجاده» آمده است؛ کتابی که از آن به «اخت القرآن»، «زبور آل محمد(ص)»، «انجیل اهل بیت(ع)» و «قرآن صاعد» تعبیر می شود و مشتمل بر ۵۴ دعاست؛ البته روایات و نیز ادعیه برجای مانده از امام سجاد(ع) بیش از این تعداد است؛ چنان که ۱۰ مورد مستدرک صحیفه سجاده به منتشر شده است شامل صحیفه ثانیه، صحیفه ثالثه، صحیفه رابعه و نیز کتب دیگر که در برخی از آن ها تا ۱۸۲ دعا از امام سجاد(ع) را ملحق کرده اند. این یعنی بخش مهم نهضت فرهنگی امام سجاد(ع) بر تربیت انسان ها از مسیر دعا و نیایش، متمرکز بوده است.

### پاسخ به سؤالات جامعه با دعا

بخشی از این دعاها، املا حضرت زین العابدین(ع) هستند. باید توجه کرد کمتر دعایی داریم به این عظمت که دو فرزند از امام معصوم(ع) آن ها را نوشته باشند اما دعاهای حضرت را هم امام باقر(ع) و هم زید بن علی(ع) مکتوب می کردند. بخشی نیز در حال دعا و مناجات حضرت، خوانده شده اند و کسانی در پی این بوده اند که این حال مناجات را ببینند و این ادعیه را منتقل کنند و لذا مکتوبشان کرده اند. بخشی هم در مجامع خوانده می شده است؛ یعنی در اجتماعات مردمی مثل تشریف به حج و پیاده رفتن های حضرت با کاروان های احجاج و خواندن دعاها در جمع که همراهان و اطرافیان آن را ثبت کرده اند؛ البته جاهایی نیز بوده است که امام سجاد(ع) در حلقه های دعا و معرفت در مسیر حضور نمی یافتند اما در کنار آن ها به دعا مشغول می شدند و گویی پاسخ سؤالات آن ها در مباحث مربوط به معاد، توحید و... را با زبان دعا می داده اند. اما در باب چرایی انتخاب این قالب می توان گفت؛ شاید مهم ترین دلایل انتخاب قالب دعای حضرت زین العابدین(ع) برای بیان معارف نورانی دینی، این باشد که بهترین نوع ارتباط با فطرت انسان ها همین زبان دعاست و بیرون فرقه ها، مذاهب و تفکرات مختلف در لافقه دعا و نیایش و مناجات، می توانند با یکدیگر ارتباط بگیرند و اساس دعا می توانست محور وحدت و همدلی شود.

### توجه به روابط چهارگانه در دعا

حضرت سید الساجدین(ع) در چهار عرصه برای انسان ها سخن گفته اند؛ بخشی از دعاهای ایشان درباره ارتباط انسان با خود است؛ بخشی از دعاهای حضرت، ناظر به ارتباط انسان با دیگران است؛ همچون دعای مکارم الاخلاق یا دعای بیستم صحیفه سجادیه، بخشی از دعاهای امام(ع) به ارتباط با محیط اطراف نظارت دارد؛ مثل دعای زمان رعد و برق و... و بخشی هم به رابطه انسان با خدا اختصاص دارد. دعاهای امام سجاد(ع) چند ویژگی خاص دارد: نخست آنکه از جان و دل برمی خیزد؛ یعنی کسی که با دعاهای حضرت ارتباط می گیرد، گویی حرف دلش را در بهترین وضعیت می زند. دوم آنکه دعاهای صحیفه سیر دارند؛ از مشکل شروع می کنند و به مسائل پیرامون این مشکل می پردازند و سپس راهکارهای حل آن مشکل را بیان می کنند. با این جنس از بیان، نسخه عملی برای حل مشکلات را، عرضه کرده اند. مهم آنکه امام سجاد(ع) با دعاهای خود، بینش و نگاه مخاطب را تنظیم و مهندسی می کنند. طبیعی است این دعاها در موضع بلا و اضطراب و بحران ها هم راهگشاست و برای این مواضع نیز به انسان نسخه می دهد.

### نسخه امام به وقت بحران و بلا

سه چهار دعا از حضرت داریم که در بحران های امروز جامعه مانیز راهگشاست؛ از قبیل بحران های اخلاقی و مشکلات هویتی انسان که در پی گم شده خود است و در میان این همه افکار و مکاتب و فراز و نشیب های علمی مبتلا به گرفتار شده، یکی از بهترین دعاهای رفع کننده این خلأ دعای بیستم صحیفه سجادیه است که دعایی عجیب و دقیق برای رفع این بحران انسان امروزی است. حضرت زین العابدین(ع) همچنین دعایی برای رفع ابتلائات دنیایی دارند که نگرش و دید انسان را تنظیم می کند؛ دعای هفتم صحیفه که رهبر معظم انقلاب نیز هنگام همه گیری کرونا به آن توصیه کردند. همچنین است دعاهای ایشان که درباره دشمن و فعالیت های ددمنشانه و توطئه های آن به یادگار مانده است؛ همچون دعای «دفع کیدالاعداء» یا همان دعای چهل ونهم صحیفه سجادیه که به ویژه برای جوامع اسلامی امروزی که درگیر فتنه های دشمنان هستند، بسیار درس آموز و راهگشاست. در کنار صحیفه سجادیه، رساله الحقوق امام سجاد(ع) نیز آموزه های فراوان دارد و حضرت در آن، پنجاه حق را برمی شمارند. بحران دیگر بشر امروز، بحران معرفتی است؛ مثل نگرش انسان به معاد و قیامت و توحید و خدا باوری که برای رفع همه آن ها، می توانیم از ادعیه حضرت سجاد(ع) بهره مند شویم.

## بوی بهشت بر این افراد حرام است

طیبه اشرفی از جمله رفتارهای اقتصادی که اسلام به شدت از آن نهی کرده است و درباره آن هشدار می دهد. احتکار است. لذا در نکوهش آن توصیه فراوان است و علاوه بر روایات، سیره عملی اهل بیت(ع) نیز به گونه ای بوده است که با این سوء رفتار اجتماعی مقابله شود. پیامبر خدا(ص) در مذمت این عمل می فرماید: «جز خیانتکاران، احتکار نمی کنند». (کنز العمال، ۹۷۳۸) و نیز از آن حضرت است که: «کسی جز گنهگار، دست به احتکار نمی زند».

(کنز العمال، ۹۷۲۲)  
امیرالمؤمنین امام علی(ع) هم در این باره می فرماید: «هر احتکاری که به مردم زبان رساند و نرخ را افزایش دهد، خیر و برکتی ندارد».

(دعائم الإسلام، ۲/۷۸/۳۵)

### محتکران از افزایش قیمت ها خوشحال می شوند

روایات همچنین درباره عواقب سوء احتکار برای شخص محتکر توصیه کرده اند؛ از پیامبر خدا(ص) است که فرمودند: «بد بنده ای است محتکر! اگر خداوند متعال قیمت ها را کاهش دهد، او آندوهگین می شود و اگر افزایش دهد، خوشحال می شود». (کنز العمال، ۹۷۱۵) و نیز فرموده اند: «محتکران و آدم کشان در جهنم هم درجه اند».

رسول خدا(ص) درباره عواقب منفی احتکار در آخرت نیز فرموده اند: «هر که بیش از چهل روز احتکار کند، بوی بهشت که از مسافت پانصد سال به مشام می رسد، بی تردید بر او حرام است».

(بحار الأنوار، ۱۰۳/۸۹/۱۱)

### صدقه محتکر پذیرفته نمی شود

احتکار باعث می شود اعمال نیک و صدقات و انفاق های آدمی هم پذیرفته نشود؛ چنان که پیامبر اعظم(ص) فرمودند: «هر که خوراکی را بر امت من چهل روز احتکار کند، اگر همه آن را هم صدقه بدهد، از او پذیرفته نشود».

(کنز العمال، ۹۷۲۰)  
احادیث به ویژگی های فرد محتکر هم اشاره می کنند؛ امام علی(ع) می فرماید: «محتکر بخیل برای کسی (وارث) گرد می آورد که از او تشکر نمی کند و به سوی کسی (خداوند) می رود که عذرش را نمی پذیرد». (غرر الحکم، ۱۱۴۲) و نیز از ایشان است که: «محتکر، گنهگار و عیبناکتر است».

(دعائم الإسلام، ۲/۷۷/۳۵)  
و از پیامبر خدا(ص) درباره اوصاف اخروی محتکران نقل است که فرمودند: «در قیامت بر پیشانی محتکر نوشته شده است: ای کافر! جایگاهت دوزخ یاد».

(کنز العمال، ۴۳۵۸۰)



۱۳ آذرماه ۱۳۹۳  
شماره ۵  
شماره ۱۴۴۴

۱۴



به مناسبت میلاد امام سجاد(ع) در گفت و گو با حجت الاسلام والمسلمین ذاکر مطرح شد

# کادرسازی به شیوه حضرت زین العابدین(ع)

## گفت و گو

آمنه مستقیمی مناسبی هایی که به نام آمنه(ع) سند خورده اند، فرصت مناسبی هستند تا با مرور آنچه آن حضرات در زندگی خود رقم زده اند، درس بگیریم و زندگی خود را بیمه کنیم. پنجم شعبان، سالروز ولادت امام سجاد(ع)، نیز از همین فرصت هاست که به ما کمک می کند راه را گم نکنیم. درباره یکی از آموزه های حضرت سید الساجدین(ع) با حجت الاسلام والمسلمین عبدالحسین ذاکر کارشناس مذهبی، گفت و گو کرده ایم.

### نقش آفرینی تاریخی بعد از عاشورا

نقش آفرینی امام سجاد(ع) در وقایع بعد از عاشورا و شهادت سید الشهدا(ع)، بسیار مهم و تاریخ ساز است؛ اگرچه بریند و لشکر مقابل در ظاهر پیروز میدان بودند. اما وقتی در آن مجلس کذاب، یزید خواست با سخنان خود حضرت زینب(ص) را آزار دهد، عقبه بنی هاشم(ص) به تعبیر امروز فرمودند: تو تلاش و هزینه تبلیغاتی کردی که مردم را مقابل ما قرار بدهی تا جایی که ما را خارجی خواندند. تلاشت را بیشتر کن اما به خدا سوگند نمی توانی کاری کنی که مردم، ما را فراموش کنند! این یعنی پیروز واقعی این میدان، امام حسین(ع) بودند.

### تبلیغ دین از بین نمی رود

امام سجاد(ع) در تبیین این پیروزی و حقیقت آنچه رخ داده است، بسیار مؤثر عمل کردند؛ اگرچه بعد از کربلا همه تریبون ها را از امام گرفتند و عملاً ایشان را خانه نشین کردند. نکته مهمی که برای امروز ما هم کاربرد دارد، این است که ایشان در مقابل این خفقان رسانه ای و محدودیت تبلیغی، دست روی دست نگذاشتند. بلکه شیوه تبلیغ دین را تغییر دادند و به تاریخ آموختند که اصل تبلیغ دین از بین رفتنی نیست، بلکه شیوه آن می تواند تغییر کند.

### گریه بصیرت آفرین

امام سجاد(ع) به سه طریق تبلیغ دین را با وجود همه آن فشارها و محدودیت ها انجام دادند: نخستین روش گریه بود. امروز خودمان را تصور کنیم که در مجلسی حضور داریم و فردی در گوشه ای نشست است و گریه می کند؛ اگر حتی غیرت و همیت نداشته باشیم که از چرایی گریه او سؤال کنیم، علامت سؤالی در ذهنمان شکل می گیرد که چرا او گریه می کند؟ حضرت زین العابدین(ع) چهل سال بعد از کربلا دائم گریه می کردند و همین موضوع، توجهات را جلب و در ذهن ها سؤال ایجاد می کرد.

### انهام از تدبیر مادر

این همان کاری بود که حضرت زهرای مرضیه(ص) در مدینه انجام دادند و به قدری گریه کردند که همسایه ها گفتند به فاطمه بگویید یا روز گریه کند یا شب؛ مگر گریه یک زن چقدر می توانسته است شهر را معذب کند؟ نه، مسئله این نبود، بلکه می دانستند این گریه ها در ذهن مردم، علامت سؤال ایجاد می کند و وقتی عیش را بپرستند، تازه ابتدای کلام است و باید به آن ها پاسخ داد؛ مثل جریان شیرخوارگان حسینی که امروز ذهن دنیا را به سؤال واداشته است و از فلسفه آن می پرسند. لذا دلیل گریه های علی بن الحسین(ع) جنبه تبلیغی داشت.

### حجت الاسلام والمسلمین ذاکر

امام سجاد(ع) در تبیین پیروزی و حقیقت آنچه رخ داده است، بسیار مؤثر عمل کردند؛ اگرچه بعد از کربلا همه تریبون ها را از امام گرفتند و عملاً ایشان را خانه نشین کردند

### امروز بدتر از زمانه امام سجاد(ع) نیست

این وجه از سیره امام(ع) باید پررنگ شود، به ویژه در زمانه ای که می گویند مردم دین گریز شده اند و سیاه نمایی می کنند؛ چون هر قدر هم که وضعیت دین داری در زمانه ما بد باشد، به اندازه دوران امام سجاد(ع) نیست. پدر و برادران و عزیزان را به شهادت رساندند و زنان و اهل بیشان را به اسارت بردند اما باز هم دست از تبلیغ نکشیدند، بلکه شیوه خود را تغییر دادند. در دوران کرونا متأسفانه عده ای بر تعطیلی مجالس مذهبی تأکید می کردند اما پیشنهاد برپایی منابر و مجالس مجازی، توانست خلأ را پر کند و اتفاقاً مخاطبان بیشتری را پای کار آورد.

همان زمان در عین مشکلات و محدودیت ها، برکاتی هم داشت و بسیاری از آموزه ها که در مجالس به صورت محدود مطرح می شد، به فضای عمومی تر وارد شد. این یعنی تبلیغ دین تعطیل بردار نیست. یکی از درس های مهم زندگی حضرت زین العابدین(ع) همین است که تبلیغ دین، تعطیلی و توقف ندارد. هر مانع و فشار و خفقانی هم که باشد، گفتن از دین و روشننگری با آموزه های دینی، نباید ترک و رها شود.

### روشنا

امام صادق(ع)؛ امام سجاد(ع) خود سادترین فرد در قرائت قرآن بود و صدای قرآن خواندنش را بلند می کرد تا اهل خانه بشنوند و بهره مند شوند.

### قدم چهارم

## اهل خیمه قرآنی مهدی موعود(عج) باش!

به سیره حکومتی حضرت مهدی(عج) اشاره کرده اند: «حضرت مهدی(ع) رأی مردم را به قرآن باز می گرداند، در زمانی که آن ها قرآن را به رأی و اندیشه خود مبدل کرده اند». این کلام، گوشه ای از انقلاب مهدوی درباره قرآن کریم را نشان می دهد؛ انقلابی که براساس انس مردم با قرآن و آموزش آن یا گرفته است؛ آموزشی که فردی پرسید: آیا زمان معلومی برای ظاهر کردن آن است؟ آن حضرت فرمود: آری، وقتی قائم از فرزندانم قیام کند. آن را ظاهر و مردم را به عمل کردن به آن، وادار می کند و سنت طبق آن جاری می شود؛ (کنز الدقائق، ج ۱، ص ۴).

ایشان همچنین در خطبه ۱۲۸ نهج البلاغه

هستند و تلاوت و آموزش قرآن، روشنی بخش زندگی مردمانش است؛ البته این آموزش را نباید با ذهن امروزی خود تعبیر و تفسیر کنیم که در این باره هم آئمه اطهار به روشنی سخن گفته اند، آن چنان که حضرت علی(ع) در ضمن سخنی فرمودند: «به قرآنی که نزد من است، جز پاکان و جانشینان از فرزندانم دست نمی یابند. فردی پرسید: آیا زمان معلومی برای ظاهر کردن آن است؟ آن حضرت فرمود: آری، وقتی قائم از فرزندانم قیام کند. آن را ظاهر و مردم را به عمل کردن به آن، وادار می کند و سنت طبق آن جاری می شود؛ (کنز الدقائق، ج ۱، ص ۴).

ایشان همچنین در خطبه ۱۲۸ نهج البلاغه

دل های سرد و خاموش ماست، دل های سرد و خاموشی که اگر می خواهیم با نگاه مهدی صاحب الزمان(عج) گرم شوند، باید تا می توانیم، رنگ و بوی مهدوی به آن ها بدهیم و برای محقق شدن این امر لازم است تا می توانیم، خود را به آنچه محبوب ایشان است، نزدیک کنیم؛ محبوبی که یک نشانه سراسر است برای دل بردن از مهدی موعود(عج) است. به همین مناسبت بزرگان دین، قرائت قرآن و عمل به آن و هدیه ختم قرآن به آن وجود مقدس و مبارک را، یکی از راه های نزدیکی به حضرت مهدی صاحب الزمان(عج) دانسته اند. پس خوشا به حال من و تو یا هر فردی که قرآن، این کتاب آسمانی و معجزه محمد مصطفی(ص)، بخشی از زندگی اش باشد و به این گونه قدم چهارم را به سمت امام زمانش برداشته باشد.